

PÕLTSAMAA VALLA EELARVESTRAATEEGIA 2024-2027

Sisukord

1. Sissejuhatus	3
2. Majanduskeskkonna ülevaade	4
3. Majanduslik olukord Põltsamaa vallas	5
4. Tulud	8
5. Kulud	10
6. Investeermistegevus	12
7. Likviidsete varade muutus	15
8. Finantseerimistegevus	16
9. Sõltuvad üksused	16
10. Finantsdistsipliini tagamine	18
11. Tundlikkuse analüüs	20
12. Kokkuvõte	21

1. Sissejuhatus

Põltsamaa valla eelarvestrateegia on koostatud Põltsamaa Vallavolikogu 15.02.2018 määruse nr 6 kohaselt. Eelarvestrateegia on koostatud arengukavas esitatud eesmärkide täitmiseks ning eelarvepoliitika jätkusuutlikkuse tagamiseks ja vallavalitsuse tegevuse tulemuslikumaks muutmiseks valla allasutuste ja valdkondlike arengute suunamisel.

Eelarvestrateegia annab ülevaate Põltsamaa valla arvestusüksuse finantsseisust, prognoosib tuleviku rahavoogude kujunemist, sätestab finantsdistsipliini tagamise meetmed ja mängib läbi võimalikud riskistsenaariumid ehk võimaldab teha otsuseid arengu kavandamisel.

Eelarvestrateegia on finantsplaan, mis koostatakse arengukavas sätestatud eesmärkide saavutamiseks. Eelarvestrateegia on koostatud eelseisva nelja eelarveaasta kohta. Eelarvestrateegiat uuendatakse igal aastal, täpsustades varasemas eelarvestrateegias kajastatud jooksva aasta ja kolme eelseisva aasta prognoose ning lisades neljanda aasta prognoosid. Eelarvestrateegia kinnitatakse volikogu poolt ja esitatakse Rahandusministeeriumile.

Põltsamaa valla eelarvestrateegia on koostatud vastavalt Kohaliku omavalitsuse üksuse finantsjuhtimise seaduse (KOFS) §20 ja kohaliku omavalitsuse korralduse seadus (KOKS) §37² alusel. Eelarvestrateegias esitatakse:

- majandusliku keskkonna hetkeseis ja prognoos;
- valla majandusliku olukorra analüüs ja prognoos eelarvestrateegia perioodiks;
- ülevaade sõltuvate üksuste majanduslikust olukorrast;
- eelarvestrateegia vastuvõtmisele eelnenud aasta tegelikud, jooksvaks aastaks kavandatud ja eelarvestrateegia perioodiks prognoositavad põhitegevuse tulud, eeldatavad põhitegevuse kulud, investeerimistegevuse eelarveosa olulisemad tegevused ja investeeringud koos kogumaksumuse prognoosi ja võimalike finantseerimisallikatega, eeldatav finantseerimistegevuse maht ning likviidsete varade muutus;
- valla põhitegevuse tegelik tulem eelneval aastal, jooksvaks aastaks prognoositud ja eelarvestrateegia perioodiks prognoositav põhitegevuse tulem iga aasta lõpu seisuga;
- valla tegelik netovõlakoormus eelneval aastal, jooksvaks aastaks prognoositud ja eelarvestrateegia perioodiks prognoositav netovõlakoormus iga aasta lõpu seisuga;
- valla tundlikkuse analüüs;
- finantsdistsipliini tagamine.

Eelarvestrateegia koostamise lähtealuseks on Põltsamaa valla arengukava 2040 ning teised valla arenguga seotud dokumendid, erinevad õigusaktid ning Rahandusministeeriumi, Eesti Panga, Statistikaameti andmed ja prognoosid.

Eelarvestrateegia koostatakse neljaks eelseisvaks eelarveaastaks ning seda korrigeeritakse igal aastal tulenevalt majanduskeskkonnas toimuvatest muutustest. Eelarvestrateegia aastateks 2024 – 2027 on koostatud tekkepõhiselt ja on aluseks järgmise aasta eelarve koostamisele.

2. Majanduskeskkonna ülevaade

Käesolev eelarvestrateegia on koostatud pingelistes majanduslikes ja poliitilistes oludes. Euroopa Liidu riikide majanduskasvu on pärssinud energia kiire hinnatõus ning sõjast tingitud kaubanduspiirangud. Selle ilminguteks näiteks on langenud toodangumahud erinevates tööstusharudes, majapidamiste vähenev nõudlus kaupade ja teenuste järsu hinnakasvu tulemusel. See avaldab mõju nii Eestile kui kogu maailmale. Kuigi energiahindadega seonduv määramatus on vähenenud, siis sõja ja geopoliitiliste pingete edasine kulg võivad märgatavalt muuta majanduse väljavaadet. Pikemas perspektiivis mõjutavad elukvaliteeti kliimakriis jm keskkonnaprobleemid, mille kulgu ja tagajärgi mitte ainult looduskeskkonnale, vaid ka majandusele jm on keeruline hinnata.

Ehkki viirusekriisist tuli Eesti välja edukalt ja kriisijärgne aasta keskmine majanduskasv oli sisuliselt EL kiireim (3%), oli 2022. aastal Eesti majandus statistika järgi ainukesena ELis languses ja langus on jätkunud ka 2023. aastal. Eesti jaoks on kõige problemaatilisem nõudluse järsk langus Põhjamaade kinnisvara- ja ehitussektoris, millele on orienteeritud suur osa kohalikust puidu- ja mööblitööstusest. Eesti eksport on eelkõige nõrga välisnõudluse ja transiitkaubanduse kadumise tõttu 2023. aastal selges languses. Ehkki keskmine palgatõus on olnud üle 10% aastas, siis kõrge inflatsiooni (19,4% 2022. aastal) tulemusel on elanike reaaltulud oluliselt vähenenud.

Samas ei ole palgatõus üldine, vaid valdkonnapõhine. Erasektoris võib oodata palgakasvu pidurdumist, sest mitmetel suurematel tegevusaladel on kasvuväljavaated halvenenud. Avaliku sektori tööjõukulude kasv on käesoleval aastal kiire, ulatudes prognoosi kohaselt 16%ni, kuid see on peamiselt suunatud esmatahtsatesse valdkondadesse (politseinike, päästjate ja õpetajate palgatõusuks).

Majandusele avaldab olulist mõju ka laenuintresside tõus, mis on seotud Euroopa Keskpanga intressimäärade tõstmisest tuleneva Euribori tõusuga. Kui 2022. aasta alguses oli 6-kuu Euribor negatiivne (-0,539%), siis 2023. aasta alguses oli see juba 2,732% ning käesolevaks ajaks on jõudnud 3,95%ni (joonis 1). Prognooside kohaselt ületab 6-kuu Euribor 2024. aastal 4%lise määra, langedes oodatavalt 2025. aastal 2%ni (*allikas: The Economy Forecast Agency <https://longforecast.com/euribor-forecast-2017-2018-2019>*).

Euribor 6 months

Joonis 1. 6-kuu Euribor 2010. – 2023. aastal (<https://www.euribor-rates.eu/en/current-euribor-rates/3/euribor-rate-6-months/>)

Rahandusministeerium prognoosib Eesti majanduses 2023. aastal 2% majanduslangust, kuid järgneval paaril aastal juba pea 3% tõusu.

Hinnatõus aeglustub 2023. aasta jooksul, jõudes aasta lõpuks alla 6% aastases võrdluses. See tähendab, et palga- ja pensionitulu ostujõud peaks aasta kokkuvõttes suurenema. Eluasemega seotud kulude hinnatõus aeglustub energiahindade langedes sellel aastal. Vähemal määral aeglustub toiduainete hinnatõus. 2023. aasta kokkuvõttes jääb inflatsioon 10% alla.

Käesoleva aasta eelarvepositsioon on tugevalt mõjutatud viimastel aastatel püsikuludid suurendanud eelarveotsustest, mis viib eelarvepuudujäägi sel aastal 1,28 miljardi euroni ehk 3,3%ni SKPst. Puudujääki süvendab omakorda ka laenukoormuse kasvu ning intressimäärade tõusu toel kasvav intressikulu. Peamine muutus järgnevate aastate eelarvepositsioonis tuleb maksuseaduste ja perehüvitiste seaduse muudatustest ning kaitsekulude suurendamisest 3%ni SKPst.

Kokkuvõttes peaks SKP negatiivne kasv 2023. aastal pöörduma ja 2024. aasta keskmisena ulatuma 2,7%ni. Tarbijahinnad kasvavad 2023. aastal 9,6%. Kõrge hinnatase ja intressimäärad mõjutavad oluliselt elanike tarbimisvõimalusi.

Valitsussektori võlakoormus kasvab suurema defitsiidi tulemusel sel aastal 19,4%ni SKPst ja 2027. aastaks 30,4%ni SKPst (tabel 1).

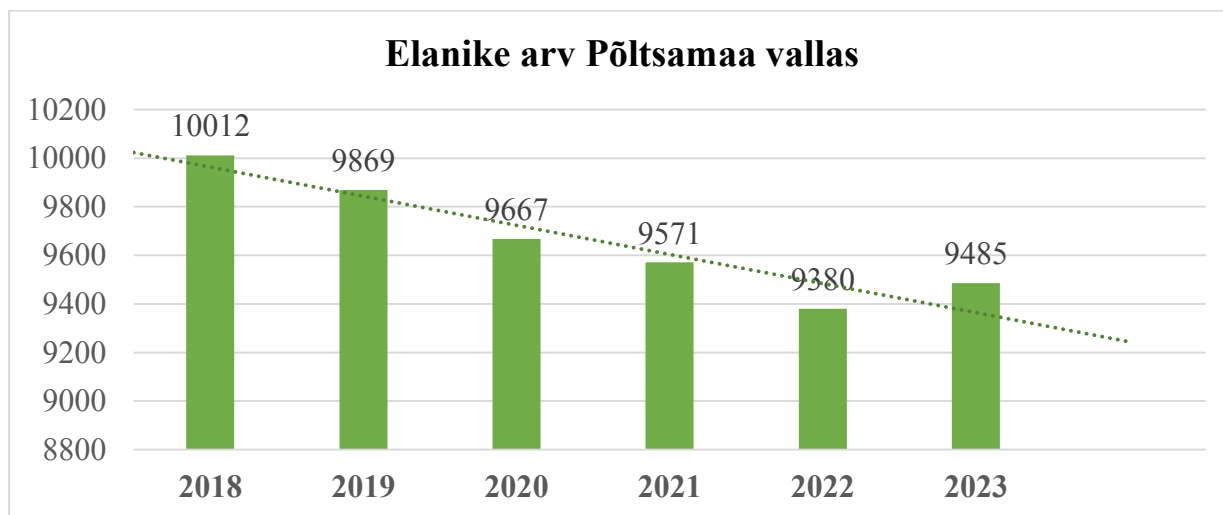
Tabel 1. Rahandusministeeriumi 2023. a suvine (seisuga 24.08.2023) majandusprognoos.

Majandusnäitaja	2022 tegelik	2023 prognoos	2024 prognoos	2025 prognoos	2026 prognoos	2027 prognoos
Reaalse SKP aastakasv %	-0,5	-2,0	2,7	3,0	2,5	2,2
Tööpuudus %	5,6	6,1	6,7	6,4	6,2	6,1
Inflatsioon %	19,4	9,6	4,6	2,5	1,7	1,9
Palgakasv %	11,6	11,2	6,6	5,3	4,9	4,5
Valitsussektori:						
tulud kokku (mln eurot)	13 932	15 428	16 400	16 696	17 647	18 058
kulud kokku (mln eurot)	14 267	16 704	17 604	18 493	19 555	20 173
ülejäak/puudujääk (mln eurot)	-335	-1 275	-1 204	-1 797	-1 908	-2 115
nominaalne eelarvepositsioon (% SKP)	-0,9	-3,3	-2,9	-4,1	-4,2	-4,4
struktuurne eelarvepositsioon (% SKP)	-0,8	-1,2	-1,3	-3,2	-3,7	-4,3
kumulatiivne struktuurne eelarvepositsioon (% SKP)	-9,0	-9,5	-10,2	-12,9	-16,0	-19,6
võlakoormus (% SKP)	18,5	19,4	21,8	25,0	27,6	30,4
reserv kokku (% SKP)	11,1	7,3	6,9	6,8	6,6	6,5

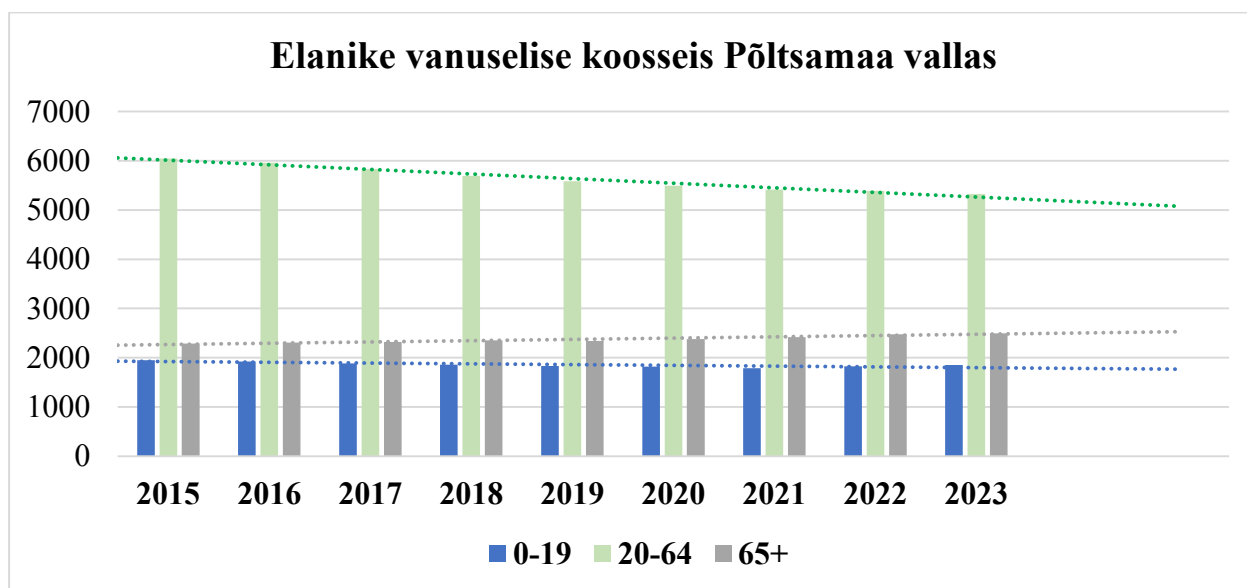
3. Majanduslik olukord Põltsamaa vallas

Põltsamaa vald moodustati Põltsamaa linna, Põltsamaa valla, Pajusi valla ja Puurmani valla ühinemise teel. Põltsamaa vald asub Kesk-Eestis Jõgevamaal. Valla keskuseks on Põltsamaa linn (elanike arv 3743 seisuga 03.01.2023), alevikke on 3 (Puurmani, Adavere ja Kamari) ning külasid on kokku 58. Põltsamaa linn asub Tallinnast 127 km, Tartust 59 km ja maakonnakeskusest Jõgeva linnast 30 km kaugusel. Ühinenud omavalitsuse pindala on 889,6 km².

Rahvastikuregistri andmetele elas Põltsamaa vallas 01.01.2023 seisuga 9485 elanikku. Põltsamaa valla demograafilist olukorda iseloomustab, nii nagu Eestit tervikuna, vähenev rahvaarv ja vananev rahvastik (joonised 2, 3). Statistikaameti poolt koostatud prognoosi kohaselt on elanike arv vallas aastaks 2030 vähenenud 15% ja aastaks 2040 kolmandiku võrra. Elanike arvud on siis vastavalt 8000 ja 6500.

Joonis 2. Elanike arv 1. jaanuari seisuga aastatel 2018-2023 Põltsamaa vallas. Allikas: Rahvastikuregister.

Joonis 3. Elanike vanuselise koosseisu muutus 2015 - 2023. Allikas: Statistikaamet (RV0282U: RAHVASTIK 2017. AASTA HALDUSREFORMI JÄRGSELT, 1. JAANUAR).

Eesti Töötukassa andmetel oli registreeritud töötute arv Põltsamaa vallas 01. augustil 2023. aastal 290, 01. augustil 2022 oli registreeritud töötuid 252.

Rahandusministeeriumi andmetel oli maksumaksjate keskmine arv (ei arvestata pangatulu intressi saajaid) 2021. aastal 4239, 2022. aastal 4203 ning 2023. aastal (jaanuar-juuni) 4126 isikut. Pikema perioodi jooksul võib oodata maksumaksjate arvu jätkuvat vähenemist, sest elanike arv väheneb just vanuserühmades 0-19 ja 20-64 aastat ning väiksemal määral kasvab vanuserühmas 65+ aastat.

Inimeste sissetulekute kasv vallas on väiksem kui Eestis keskmiselt. Keskmise brutosissetulek vallas moodustab 84% Eesti keskmisest näitajast, selle mõju on oluline valla keerulisele majanduslikule olukorrale (tabel 2). Valla tegevust ja seisundit kajastavad olulisemad finantsnäitajad on esitatud tabelis 3.

Tabel 2. Maksumaksjate ja töötasude ülevaade.

Näitaja	2018	2019	2020	2021	2022
Maksumaksjate keskmine arv	4 363	4 329	4 215	4 239	4 203
Maksumaksjate arvu muutus (%)	-3,1	-0,8	-2,6	0,6	-0,9
Valla keskmine brutotulu kuus TSD deklaratsioonide alusel	1 088	1 164	1 209	1 302	1 419
Sissetulekute kasv vallas (%)	7,0	7,0	3,9	7,7	9,0
Eesti keskmine brutotulu kuus TSD deklaratsioonide alusel	1 233	1 325	1 381	1 496	1 645
Sissetulekute kasv Eestis (%)	7,3	7,5	4,2	8,3	10,0

Tabel 3. Põltsamaa valla tähtsamad finantsnäitajad, tuhandetes eurodes.

Bilansinäitajad (konsolideeritud)	31.12.2018	31.12.2019	31.12.2020	31.12.2021	31.12.2022
Varad	46 573	47 288	47 975	55 325	62 202
Kohustised	8 073	7 687	8 090	12 138	15 467
Netovara	38 500	39 601	39 885	43 187	46 735
Tulemiaruaude näitajad (konsolideeritud)	2018	2019	2020	2021	2022
Tegevustulud	18 204	19 739	19 826	22 353	24 878
Tegevuskulud	-17 158	-18 644	-18 603	-19 037	-21 196
Aastaruande tulem	991	1 097	171	3 256	3 518
Muud näitajad					
Likviidsus *	1,28	0,92	0,94	1,1	0,72
Lühiajaline maksevõime **	2,01	2,11	1,61	2,24	1,84
Kapitaliseerituskordaja ***	0,14	0,13	0,12	0,18	0,22
Piirmäärade täitmine konsolideeritud aruandes					
Põhitegevuse tulem ****	1 413	846	1 823	1 567	1 747
Netovõlakoormus *****	3 947	4 951	4 445	7 207	11 400
Piirmäärade täitmine konsolideerimata aruandes					
Põhitegevuse tulem	1 054	713	1 927	1 679	1 713
Netovõlakoormus	4 316	5 036	4 591	6 928	10 185

* Likviidsus - likviidsed varad (raha ja hoiused) / lühiajalised kohustised.

** Lühiajaline maksevõime - käibevara / lühiajalised kohustised.

*** Kapitaliseerituskordaja - pikaajalised kohustised / põhivara.

**** Põhitegevuse tulem - põhitegevuse tulude (tegevustulud - saadud toetused põhivara soetuseks - põhivara müügikasum) ja põhitegevuse kulude (tegevuskulud - antud toetused põhivara soetuseks - põhivara käibemaksu kulu - põhivara amortisatsioon ja allahindlus) vahe, ei tohi olla negatiivne.

***** Netovõlakooormus - võlakohustuste suuruse ja likviidsete varade (raha ja hoiused) vahe; netovõlakooormus võib ulatuda põhitegevuse tulude ja põhitegevuse kulude kümnekordse vaheni, kuid ei tohi ületada põhitegevuse tulude kogusummat. Kui nimetatud kümnekordne vahe on väiksem kui 80% põhitegevuse tuludest, võib netovõlakooormus ulatuda kuni 80% põhitegevuse tuludest.

Tabel 4. Valla osalusega äriühingute ja sihtasutuste olulisemad näitajad, tuhandetes eurodes.

Nimetus	Osaluse määr	2022. a tulemi-, kasumiaruande näitajad			Bilansinäitajad 31.12.2022	
		Tegevus-tulud	Tegevus-kulud	Tulem	Varad	Neto-varad
Põltsamaa Vallavara OÜ	100%	4 128	-1 117	3 011	15 091	10 873
Põltsamaa Vesi OÜ	97,98%	2 189	-1 716	473	17 395	16 070
SA Põltsamaa Sport	100%	522	-628	-106	1 227	1 175
SA Põltsamaa Tervis	100%	2 081	-1 815	266	4 353	2 139

4. Tulud

Põhitegevuse tuludena käsitletakse eelarvestrateegias tulenevalt KOFSt maksutuluseid, tuluseid kaupade ja teenuste müügist, saadavaid toetusi tegevuskuludeks ja muid tegevustuluseid (tabel 5).

Tabel 5. Põhitegevuse tulud, eurodes.

Näitaja	2022 täitmine	2023 eeldatav täitmine	2024 eelarve	2025 eelarve	2026 eelarve	2027 eelarve
Põhitegevuse tulud kokku	16 823 669	18 166 700	18 980 566	19 749 126	20 555 103	21 400 013
Maksutulud	9 187 345	9 641 768	10 238 314	10 774 280	11 339 694	11 935 778
sh tulumaks	8 774 883	9 225 768	9 779 314	10 268 280	10 781 694	11 320 778
sh maamaks	411 863	415 000	458 000	505 000	557 000	614 000
sh muud maksutulud	600	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000
Tulud kaupade ja teenuste müügist	1 072 960	1 099 153	1 154 111	1 211 816	1 272 407	1 336 027
Saadavad toetused tegevuskuludeks	6 178 030	7 038 779	7 201 141	7 368 290	7 540 368	7 717 520
sh tasandusfond	1 418 553	1 486 038	1 486 038	1 486 038	1 486 038	1 486 038
sh toetusfond	3 932 507	5 130 765	5 284 688	5 443 229	5 606 525	5 774 721
sh muud saadud toetused tegevuskuludeks	826 970	421 976	430 416	439 024	447 804	456 760
Muud tegevustulud	385 333	387 000	387 000	394 740	402 635	410 687
Põhitegevuse tulude muutus	-	9,3%	4,4%	4,0%	4,1%	4,1%

Käesoleva eelarvestrateegia põhitegevuse tulude prognoosimisel järgnevatks neljaks aastaks on lähtutud järgmisest teadaolevast alusinfost ja eeldustest:

- Põltsamaa valla maksumaksjate (elanike) arv ei muutu oluliselt,
- füüsilise isiku tulumaksu kasv on kavandatud 5 – 6% aastas,
- riigipoolne füüsilise isiku tulumaksu eraldise määr on 11,89%,
- riigipoolne füüsilise isiku tulumaksu eraldise määr pensionidelt on 2,5%,
- uued maamaksu määrad on kehtestatud maksimaalses määras, maksusummale kehtib 10% kasvupiirang,

- uusi kohalikke makse ei kehtestata,
- tasandusfondi eraldis riigieelarvest on kavandatud konservatiivsena, so eelneva aasta tasemel,
- toetusfondi eraldis riigieelarvest on kavandatud kehtiva omavalitsuste finantseerimise korral põhiselt,
- muud saadavad toetused tegevuskuludeks on kavandatud juhtumipõhiselt (vastavalt lepingutele),
- muud tegevustulud (kaevandusõiguse tasud, vee erikasutustasud ja saastetasud) on kavandatud eelneva aasta tasemel.

Kõige olulisem eelarve tuluallikas on üksikisiku tulumaks, mis moodustab põhitegevuse tuludest ligikaudu poole. Füüsilise isiku tulumaksu summa on seotud rahvastikuregistri järgselt Põltsamaa valda registreeritud inimeste (maksumaksjate) arvuga, nende töötasu ja tööhõivega ning riigipoolse eraldise suurusega. Üksikisiku tulumaksu laekub palgatuludelt, juriidilise isiku juhtimis- ja kontrollorgani liikmetelt, töövõtulepingute alusel makstavatelt tasudelt, vanemahüvitistelt, töökaotusega seotud hüvitistelt ja muudelt väljamaksetelt. Alates 2020. aastast on valla eelarves üksikisiku tulumaksu eraldis määraga 11,96%. Vastavalt tulumaksuseaduse muutusele väheneb tulumaksu eraldis alates 2024. aastast füüsilise isiku maksustatavast tulust 0,07 protsendipunkti, vähenedes 11,89%ni. Lisandub tulumaks määraga 2,5% füüsilise isiku pensionilt, et katta pikaajalise üldhoolduse kulusid.

Strateegiaperioodil on tulumaksu kasvuks arvestatud 5 – 6% aastas.

Maamaks on riiklik maks, mis laekub kohaliku omavalitsuse eelarvesse. 2022. aastal viidi Maa-ameti poolt läbi maa uuesti hindamine. Maa hindamise tulemusena kasvas maa väärtus oluliselt. Samas võis maa väärtus jääda endiseks või ka langeda (kui seaduse alusel ei anta kinnistule ehitusõigust). 2022. aasta hindamise tulemused hakkavad kehtima 2024. aastast. Selleks, et piirata maamaksu võimalikku hüppelist kasvu, kehtestas riik maamaksu tõusule piirmäärana 10%, millises ulatuses saab maamaks iga-aastaselt suureneeda võrreldes eelmise maksustamisaastaga. Eelarvestrateegias prognoositud maamaksu laekumine on prognoositud 10% kasvuga. Maamaks moodustab valla põhitegevuse tuludest 2,2 – 2,7%.

Kohaliku maksuna kehtib Põltsamaa vallas teede ja tänavate sulgemise maks, selle suurus ei oma sisulist mõju eelarve mahule, iga-aastane summa on vähem kui 1000 eurot. Kohalike maksude seadus annab omavalitsustele võimaluse kehtestada kuus kohalikku maksu:

- reklaamimaks,
- teede ja tänavate sulgemise maks,
- mootorsõidukimaks,
- loomapidamismaks,
- lõbustusmaks,
- parkimistasu.

Läbirääkimisi uute kohalike maksude kehtestamiseks vallas ei ole peetud.

Kaupade ja teenuste müügist saadava tulu struktuur on järgmine:

- laekumised haridusasutuste majandustegevusest (laekumistest teistelt omavalitsustelt haridusteenuse, lapsevanematelt lasteaedade kohatasu ning huvikoolide ringitasude eest),
- laekumised kultuuriasutuste majandustegevusest (raamatukogu, kultuurikeskus),
- laekumised elamumajandustegevusest,
- üüri- ja renditulud,
- muud tulud.

Kaupade ja teenuste müügitulu moodustab põhitegevuse tuludest 6% ja eelarvestrateegias olulist kasvu planeeritud ei ole.

Maksutulude järel on teiseks suuremaks tulullikaks saadavad toetused tegevuskuludeks, moodustades eelarvestrateegia perioodil 37 – 39% põhitegevuse tuludest. Toetused jagunevad kolme kategooriasse:

- tasandusfond,
- toetusfond,
- muud saadavad toetused tegevuskuludeks.

Tasandusfondi koefitsiendid määratakse igal aastal Vabariigi Valitsuse määrusega. Tasandusfondi eesmärk on ühtlustada omavalitsuste võimalusi avalike teenuste osutamisel. Tasandusfondi suurus sõltub elanike arvust, kohaliku omavalitsuse arvestuslikust keskmisest tegevuskulust, tulumaksu laekumisest ja arvestuslikust maamaksust. Tasandusfondi kaudu kompenseeritakse 2024. aastal toetusfondist välja arvatud sihttulude ning tulumaksu laekumise muudatusi. Tasandusfondi koosseisu muutuste tõttu on saadavat toetust raske prognoosida ja seepärast on eelarvestrateegia perioodiks kavandatud iga-aastane tasandusfondi suurus 2023. aasta baastasemel. Tasandusfondi osakaal põhitegevuse tuludest on ligikaudu 7 – 8 %.

Toetusfondi moodustavad kohaliku omavalitsuse üksustele riigi poolt seaduses määratud sihtotstarbel ja tingimustel kasutamiseks või riigieelarves määratud sihtotstarbel antav toetus, mida jaotatakse ainult arvnäitajate alusel. Toetusfondi hulka kuuluvad üldhariduskoolide toetus, koolieelsete lasteasutuste õpetajate tööjõukulude toetus, raske ja sügava puudega lastele abi osutamise toetus, huvihariduse toetus, teede korrashoiu toetus, rahvastikutoimingute kulude hüvitamise toetus, toimetulekutoetus ning sotsiaalteenuste korralduse ja arenduse toetus. 2024. aastast alates ei arvestata toetusfondi osana enam matusetootust, pikaajalise hoolduse korralduse toetust ning asendus- ja järelhooldusteenuse toetust.

Kõige suurem toetusfondi osa on toetus hariduskuludeks. Toetus on ette nähtud õpetajate, koolijuhtide, tugispetsialistide personalikuludeks, koolituseks, õppevahendite soetamiseks, koolieelsete lasteasutuste õpetajate tööjõukulude toetuseks, koolilõuna toetuseks, huvihariduse toetamiseks. Toetusfondi eraldised täpsustuvad iga eelarveaasta algul ja vastavalt sellele muutub ka tegevuskulude maht.

Muud saadavad toetused on erinevate riigiasutuste poolt eraldatud sihtotstarbelised toetused, näiteks Kultuuriministeeriumi tegevustoetus raamatukogule.

Muude tegevustulude alla on arvestatud maavarade kaevandamisõiguse tasu, vee erikasutustasu, saastetasusid, omanikutulu ja muid planeerimata tulusid. Muude tegevustulude osakaal põhitegevuse tuludest on ligikaudu 2%.

5. Kulud

Põhitegevuse kuludena kajastatakse eelarvestrateegias tulenevalt KOFS-i regulatsioonist antavaid toetusi, personalikulusid, majandamiskulusid ja muid kulusid (tabel 6). Eelarvestrateegia perioodil on tegevuskulude kavandamisel lähtutud eelkõige seadustest tulenevate avalike teenuste osutamiseks vajalike kulude katmisega.

Tabel 6. Põhitegevuse kulud, eurodes.

Näitaja	2022 täitmine	2023 eeldatav täitmine	2024 eelarve	2025 eelarve	2026 eelarve	2027 eelarve
Põhitegevuse kulud kokku	15 110 537	17 744 006	18 446 698	19 180 493	19 946 840	20 717 401
Antavad toetused tegevuskuludeks	1 753 154	1 797 782	1 815 760	1 833 917	1 852 257	1 870 779
Muud tegevuskulud	13 357 384	15 946 224	16 630 938	17 346 575	18 094 584	18 846 621
sh personalikulud	8 611 162	10 398 749	10 918 687	11 464 621	12 037 852	12 639 745
sh majandamiskulud	4 737 046	5 465 079	5 629 031	5 797 902	5 971 839	6 121 135
sh muud kulud	9 176	82 396	83 220	84 052	84 892	85 741
Põhitegevuse kulude muutus	-	17,4%	4,0%	4,0%	4,0%	4,0%

Põltsamaa valla põhitegevuskuludest on suurima osakaaluga personalikulud, moodustades keskmiselt peaaegu 60% tegevuskuludest, järgnevad majandamiskulud keskmiselt 30%, antavad toetused 9 – 10% ning muud tegevuskulud alla 1%. Kui 2023. aastaks prognoositav põhitegevuse kulude kasv (17,4%) tuleneb suuresti haridustöötajate palgakasvust, siis pikemas perspektiivis nii suurt palgamäärade tõusu ja üldist tegevuskulude kasvu prognoosida ei ole tänases majandusolukorras võimalik.

Antavad toetused aastast on planeeritud strateegiaperioodil keskmiselt 5% kõrgemad, kui 2022. aastal. Riigipoolsete toetuste muutudes kajastuvad korrigeeritud summad nii tuludes kui kuludes võrdsena (nt toimetulekutoetus, matusetootus jne).

Personalikulud kasvavad 2023. aastal haridusvaldkonna õpetajate palgatõusu ning alampalgamäärade tõusu tõttu. Õpetajate miinimumpalgamäär kasvas 23,9% ja alampalgamäär 10,9%. Käesolevas eelarvestrateegias on personalikulude kasvuks planeeritud 5% aastast. Haridustöötajate järgnevate aastate võimaliku palgatõusuga ei ole arvestatud eelarvestrateegia perioodil toetusfondi tuludes ega personalikuludes. Eelarvestrateegia koostamise ajal puudub teadmine, millises määras ja mis aastatel õpetajate töötasu alammäär muutetakse. 2023. aastal on õpetaja töötasu alammäär 1749 eurot ja töötasu alamäär 725 eurot. Eesti Ametiühingute Keskliidu ja Eesti Tööandjate Keskliidu kokkuleppe alusel peaks 2027. aastal olema töötasu alammäär 50% keskmisest palgast ehk 1200 eurot. 2024. aasta töötasu alammäär suurus peaks selguma sügisel Eesti Panga poolt avaldatava majandusprognoosi alusel. Põltsamaa valla hallatavates asutustes ning vallavalitsuses on kokku ligi 400 ametikohta, valla sõltuvates üksustes on ligi 60 ametikohta. 2023. aastal on personalikulud kokku 10,4 miljonit eurot, millest 3,4 miljonit ehk 32,7% kaetakse sihtrahastuse arvelt (põhiliselt üldhariduskoolide ja osaliselt ka lasteaedade õpetajate töötasud ning maksud nende töötasudelt).

Majandamiskulude osas on planeeritud keskmine kasv 2022. aastaga võrreldes 24,3%. 2023. aastaga võrreldes on majandamiskulude kasvuks planeeritud 3%. Majandamiskulude kavandamisel on arvestatud lepinguliste kohustustega ning teenuste hinnatõusudega ja muude hoonete lisanduvate ülalpidamiskulude kasvuga, kuid majandamiskulude suurenemine kavandatud siiski tagasihoidlikult. Samuti ei suurene majandamiskulud seoses käibemaksumäärade kasvuga ehk hinnatõus tuleb katta sisemise kokkuhoiu arvelt. Selleks on vajalik järjepidevalt üle vaadata valla kinnisvara haldamisega seotud küsimusi ning rakendada vajalikke meetmeid, sh valla kinnisvara ja avalike teenuste pinna kasutuse, hoonete energiatõhususe jms osas. Kaupade ja teenuste tellimiseks on vaja läbi viia ühishankeid, korrastada ning võimalusel konsolideerida, ümber korraldada valla teenuseid ja tegevusi (nt IT tugi, huvitegevus, heakorra ja teede hooldusteenused jm).

Muude kulude kategooriasse on arvestatud iga-aastane vallavalitsuse reservfond, mille mahu muutust märkimisväärselt planeeritud ei ole.

6. Investeerimistegevus

Investeerimistegevuse rahavoogudes käsitletakse eelarvestrateegias tulenevalt KOFIS-i regulatsioonist järgmisi komponente:

- põhivara müük ja soetus,
- põhivara soetuseks saadav ja antav sihtfinantseerimine,
- tagasilaekuvad ja antavad laenud,
- osaluste ning muude aktsiate ja osade müük ja soetus,
- finantstulud ja finantskulud.

Eelarvestrateegias kajastatakse investeerimistegevuse eelarveosa olulisemad tegevused ja investeeringud koos kogumaksumuse prognoosi ja võimalike finantseerimisallikatega. Strateegias ei ole kajastatud väiksemamahulisi investeeringuid. Investeeringute finantseerimiseks on võimalik kasutada kolme allikat: omavahendid, laen ja toetused. Üldjuhul nõuavad toetused omaosaluse olemasolu. Lisaks on oluliseks investeerimistegevuse mõjutajaks ka netovõlakoomus.

Enamik valla tehtavatest investeeringutest kaetakse laenuvahenditega, mis tähendab, et netovõlakoomus määrab, kui palju on võimalik laenu võtta ja seeläbi investeeringuid teha. Samas on oluliselt kasvanud laenumaksete aluseks olev intressimäär 6-kuu Euribor. See vähendab oluliselt valla laenude teenindamise võimekust. Negatiivset mõju avaldab ka asjaolu, et on vähenenud kohalikele omavalitsustele võimaldavate investeerimismeetmete arv ning suurenenud on toetuse saaja omaosaluse määr. Põltsamaa vallas ei vasta omavalitsuse ülesannete maht selleks kasutada olevatele finantsvahenditele ning seetõttu on investeeringute vajadus jätkuvalt suur ja neid saab teha valdavalt laenu või toetuste arvelt. Investeeringute kavandamisel on lähtutud võimalike sobilike toetusmeetmete avanemisest ning **esmatähtsatena eelistatakse investeeringuid, mille teostamiseks on kaasatud toetusraha**. Tabelis 7 on kajastatud aastatel 2024 – 2027 investeeringutel põhiliselt omaosalus. Et enamik investeeringuid on teostatavad vaid juhul, kui õnnestub kaasata välisvahendeid ehk toetusraha, siis on toetussummad investeeringute tabelitesse prognoositud kolmele olulisele projektile - linnaruumi arendus, Esku uue lasteaia-kogukonnamaja rajamine ning hooldusteenuste tagamiseks teenusmaja rajamine (tabel 8). Vald seisab silmitsi ülimalt keerulise ülesandega: kuidas hoida lähiaastate investeeringute mahtu valla väheneva investeerimisvõimekuse taustal ja tagada välisrahastuse kaasamiseks vajalik omaosalus. 2024. aastal algavale strateegiaperioodile on kavandatud objektid, mis on volikogu poolt prioriteetseks valitud või on vajalikud teenuste optimaalses mahus tagamiseks (nt üldhooldusteenuste teenuskeskuse ja Põltsamaa Halduse teenushoone rajamine), aga ka selleks, et vähendada pikaajalist „investeeringuvõlga“ (nagu nt Hariduslinnaku tugikeskuse ja õpilaskodu hoone, Felixhall, Põltsamaa loss jt).

Eelarve tulud ja kulud on arvestatud selliselt, et vallas oleks tagatud mingigi investeerimisvõime. Investeerimise võimekus peaks olema selline, et eelarve tulemlõpp tagab eelnevalt võetud laenude teenindamise ja uute investeeringute teostumise. Tulenevalt laenude tagasimaksetest ei ole vaba raha piisavalt, et ehitada suuremaid objekte omavahenditest. Investeeringute jaoks tuleb võtta täiendavat laenu või leida teisi võimalusi. Investeerimistegevuse all kavandatakse vahendid laenude intressimakseteks.

Tagasilaekuvate laenude all on kajastatud valla osalusega äriühingule ja sihtasutusele antud laenude tagasilaekumised.

Tabel 7. Investeeringustegevus, eurodes

Näitaja	2022 täitmine	2023 eeldatav täitmine	2024 eelarve	2025 eelarve	2026 eelarve	2027 eelarve
Investeeringustegevus kokku	-5 855 235	-1 383 346	-1 913 888	-1 964 090	-1 228 090	-795 690
Põhivara müük (+)	335 520	200 000	250 000	200 000	150 000	150 000
Põhivara soetus (-)	-2 038 455	-1 135 823	-1 289 798	-1 750 000	-1 830 000	-2 930 000
<i>sh projektide omaosalus</i>	-1 119 883	-697 744	-739 798	-1 050 000	-1 180 000	-780 000
Põhivara soetuseks saadav sihtfinantseerimine (+)	918 571	508 160	620 000	770 000	720 000	2 220 000
Põhivara soetuseks antav sihtfinantseerimine (-)	-984 512	-626 393	-1 030 000	-1 030 000	-210 000	-210 000
Osaluste ning muude aktsiate ja osade müük (+)	0	0				
Osaluste ning muude aktsiate ja osade soetus (-)	0	-164 000	-330 000	-60 000		
Tagasilaekuvad laenud (+)	32 083	830 710	265 710	265 710	265 710	265 710
Antavad laenud (-)	-2 544 199	-600 000				
Finantstulud (+)	9 610	0	200	200	200	200
Finantskulud (-)	-1 583 855	-396 000	-400 000	-360 000	-324 000	-291 600

Investeeringute elluviimisel lähtutakse põhimõttest, et eelistatakse ja üldjuhul ka teostatakse selliseid investeeringuid, millele on saadud välist toetust. Tehtav investeering peab olema kooskõlas valla strateegiliste arengukava eesmärkidega.

Tabelis 8 on esitatud valim investeeringuobjektidest tegevusvaldkondade ja aastate lõikes, mille koostamisel on lähtutud valla prioriteetsetest investeeringutest.

Põltsamaa valla prioriteetsed investeeringud on:

- teede ja tänavate rekonstrueerimine,
- jalgteede ja kergliiklusteede ehitamine,
- Põltsamaa linnaruumi (sh kallasraja) ja valla asulate keskväljaku(te) ning parkide uuendamine ja arendus,
- Põltsamaa hariduslinnaku arendus,
- avalike teenushoonete (sh õppe- ja spordihoonete) ehitamine, sh energiatõhusustööd,
- Esku lasteaia-kogukonnahoone rajamine,
- eakate teenusmaja ehitustööd (kogukonnapõhine toetatud elamine leevendamaks vajaduse kasvu üldhooldusteenuse järele),
- Põltsamaa Halduse teenushoone ehitamine (heakorra ja teede hooldusteenuse tagamiseks sisse ostetava teenusmahu vähendamise ja püsikulude kokkuhoiu eesmärgil),
- Põltsamaa linnuse arendus,
- Kuningamäe spordi- ja vabaajakeskuse arendus,
- uue ujula või veekeskuse arendus,
- staadioni arendus,
- ühisvee- ja kanalisatsioonisüsteemide, sh sadeveesüsteemide ehitustööd,
- hajaasustuse, korteriühistute ja kaasava eelarve projektide toetamine,

- Puurmani paisu rekonstrueerimine,
- elamu- ja ettevõtlusalade arendus (planeeringud jm).

Tabel 8. Põltsamaa valla investeeringud valdkondade ja investeeringuobjektide lõikes, eurodes

Investeeringu nimetus	2022 täitmine	2023 eeldatav täitmine	2024 eelarve	2025 eelarve	2026 eelarve	2027 eelarve
MAJANDUS (04)	1 674 978	1 540 835	1 319 798	1 410 000	1 510 000	610 000
Valla teede rekonstrueerimine	250 646	256 728	129 798	100 000	100 000	100 000
Kergliiklusteede ehitus (2022-2023: Kuuse - Marja, Esku, Pikk tn, Kõpu järvest Laisaare bussipeatuseni; alates 2024. aastast: Puurmani Jõgeva mnt, Lustivere-Põltsamaa, Kõpu-Laisaare tee-2. etapi ettevalmistavad tegevused, teede etapiviisiline ehitus)	583 424	179 194	40 000	250 000	250 000	250 000
<i>sh toetuse arvelt</i>	<i>217 328</i>			<i>150 000</i>	<i>150 000</i>	<i>150 000</i>
Pikk tn rekonstrueerimine	316 722					
<i>sh toetuse arvelt</i>	<i>209 461</i>					
Lossi 8 tugimüüri ehitus		111 320				
Põltsamaa linna rohetaristu uuendamine		445 200				
<i>sh toetuse arvelt</i>		<i>378 420</i>				
Valla asulate keskväljakute ja linnaruumi arendus	87 000	85 052	740 000	800 000	900 000	
<i>sh toetuse arvelt</i>			<i>500 000</i>	<i>500 000</i>	<i>500 000</i>	
Kuningamäe arenduseks sihtfinantseerimine	40 000	40 000	40 000	40 000	40 000	40 000
Põltsamaa linnuse arendus - sihtfinantseerimine	240 000	220 000	30 000	30 000	30 000	30 000
Hajaasustuse projekt – sihtfinantseerimine	103 712	203 341	140 000	140 000	140 000	140 000
<i>sh toetuse arvelt</i>	<i>51 856</i>	<i>101 711</i>	<i>70 000</i>	<i>70 000</i>	<i>70 000</i>	<i>70 000</i>
Digiekraani soetus	33 474					
Korteriühistute toetus	20 000					
Elamualade arendus (sh Ülase tänava maa soetus)			200 000	50 000	50 000	50 000
KESKKONNAKAITSE (05)	35 160	0	0	370 000	400 000	
Põltsamaa Halduse teenushoone ehitus				370 000	400 000	
Tehnika ja seadmed haljastustööde teostamiseks	35 160					
ELAMU- JA KOMMUNAALMAJANDUS (06)	53 424	164 000	330 000	60 000	0	0
Tänavavalgustus	53 424					
<i>sh toetuse arvelt</i>	<i>53 424</i>					
Pikknurme, Pajusi ÜVK ja sadeveesüsteemide kaasfinantseering / osaluste soetus		164 000	330 000	60 000		
TERVISHOID (07)	200 000	0	0	0	0	0
Sõpruse Kodu ehituse sihtfinantseerimine	200 000					
VABA AEG, KULTUUR, RELIGIOON (08)	40 000	60 000	20 000	20 000	0	0

Põltsamaa spordihoone (Felixhalli) rekonstrueerimine ja jõusaali uuendamine	20 000	60 000	20 000	20 000		
Kiriku küttetrassi rekonstrueerimiseks sihtfinantseerimine	20 000					
HARIDUS (09)	1 000 104	124 260	980 000	980 000	130 000	130 000
Puurmani lasteaia renoveerimine ja õueala ehitus	253 124					
Puurmani Mõisakooli renoveerimine	42 600		80 000	80 000	30 000	30 000
<i>sh toetuse arvelt</i>			<i>50 000</i>	<i>50 000</i>		
Põltsamaa uue lasteaia mänguväljaku ehituse sihtfinantseerimine	182 576					
<i>sh toetuse arvelt</i>	<i>182 576</i>					
Põltsamaa Ühisgümnaasiumi hariduslinnaaku arendus	310 385	44 000	100 000	100 000	100 000	100 000
<i>sh toetuse arvelt</i>	<i>12 496</i>	<i>44 000</i>				
Esku lasteaia-kogukonnahoone rajamine (sihtfinantseerimisega)		18 000	800 000	800 000		
<i>sh toetuse arvelt</i>			<i>536 000</i>	<i>536 000</i>		
Lustivere õppehoone renoveerimine		26 260				
Adavere õppehoone (spordihoone) katuse renoveerimine		36 000				
Virtuaalreaalsuse õppemoodul	191 430					
<i>sh toetuse arvelt</i>	<i>191 430</i>					
IKT seadmed	19 989					
SOTSIAALNE KAITSE (10)	0	0	0	0	0	2 400 000
Eakate teenusmaja rajamine						2 400 000
<i>sh toetuse arvelt</i>						<i>2 000 000</i>
MUUD	19 301	37 121				
<i>sh toetuse arvelt</i>		<i>15 659</i>				
Kokku	3 022 967	1 926 216	2 649 798	2 840 000	2 040 000	3 140 000

7. Likviidsete varade muutus

Likviidsed varad kohaliku omavalitsuse üksuse finantsjuhtimise seaduse tähenduses on raha ja pangakontodel olevad vahendid, rahaturu- ja intressifondide aktsiad ja osakud ning soetatud võlakirjad (tabel 9). Likviidsete varade saldo suurenemine ja vähenemine kajastatakse likviidsete varade muutuse eelarveosas vastavalt plussi või miinusega. Likviidsete vahendite olemasolu kergendab valla rahavoogude planeerimist ning uute laenukohustuste võtmist kuna vähendab netovõlakoormust.

Tabel 9. Likviidsete vahendite ning nõuete ja kohustuste saldode muutus, eurodes

Näitaja	2022 täitmine	2023 eeldatav täitmine	2024 eelarve	2025 eelarve	2026 eelarve	2027 eelarve
Likviidsete varade muutus (+ suurenemine, - vähenemine)	-1 275 925	-263 171	-91 119	4 544	-129 827	-73 078
Nõuete ja kohustuste saldode muutus kokku (+/-)	349 949	635 761	0	0	0	0

Likviidsete varade suunamata jääk aasta lõpuks	574 042	310 871	219 752	224 296	94 468	21 391
--	---------	---------	---------	---------	--------	--------

8. Finantseerimistegevus

Finantseerimistehingud on eelarve põhitegevuse tulude ja põhitegevuse kulude vahe katmiseks teostatavad finantstehingud: laenude võtmine ja võetud laenude tagasimaksmine (tabel 10). Võetavate laenude kavandamisel tuleb hoida netovõlakoormus alla lubatava maksimaalse määra. See võimaldab tagada finantssuutlikkuse tulevaste projektide omafinantseerimiseks.

Tabel 10. Finantseerimistegevus, eurodes

Näitaja	2022 täitmine	2023 eeldatav täitmine	2024 eelarve	2025 eelarve	2026 eelarve	2027 eelarve
Finantseerimistegevus	2 516 230	61 720	1 288 900	1 400 000	490 000	40 000
Kohustiste võtmine (+)	3 121 754	772 820	2 000 000	2 140 000	1 390 000	990 000
Kohustiste tasumine (-)	-605 524	-711 100	-711 100	-740 000	-900 000	-950 000
Võlakohustised kokku aasta lõpu seisuga	10 759 499	10 883 721	12 106 876	13 456 417	13 904 941	13 910 377
sh üle 1 a perioodiga mittekatkestatav kasutusrent	144 736	207 238	141 493	91 034	49 558	14 994

9. Sõltuvad üksused

Eelarvestrateegia koostatakse kohaliku omavalitsuse arvestusüksusele, kuhu kuuluvad kohalik omavalitsus ja tema sõltuvad üksused. Sõltuvad üksused on raamatupidamise seaduse mõistes kohaliku omavalitsuse üksuse otsese või kaudse valitseva mõju all olevad üksused, kes on saanud kohaliku omavalitsuse üksuselt, riigilt, muult avalik-õiguslikult juriidiliselt isikult või eelnimetatud isikute valitseva mõju all olevatelt üksustelt üle poole tuludest või kes on saanud toetust ja renditulu kohaliku omavalitsuse üksustelt ja nende valitseva mõju all olevatelt üksustelt rohkem kui 10% vastava aasta põhitegevuse tuludest.

Põltsamaa valla sõltuvad üksused on:

- SA Põltsamaa Tervis
- SA Põltsamaa Sport
- Põltsamaa Vallavara OÜ

SA Põltsamaa Tervis

SA Põltsamaa Tervis pakub statsionaarse õendusabi teenust ja alates 2022. aasta septembrist üldhooldusteenust valminud uutes hooldekodu teenusüksuste hoonetes. SA Põltsamaa Tervis olulisemad eelarve näitajad on esitatud tabelis 11. Hooldekodu teenusüksuste jaoks oli projekti toetus 1 040 000 eurot ning kogumaksumus ca 2,75 miljonit eurot. Projekti omaosaluseks võttis Põltsamaa Tervis laenu ning kaasfinantseeringuna toetas investeeringut 200 000 euroga Põltsamaa vald.

2019. aastal valminud tervisekeskuses tegutsevad perearstid, eriarstid ja kiirabi ning Puurmani tegevuskohas perearst ja hambaravi. Antud investeering tehti samuti toetuse, valla ja SA

ühisrahastusel. Investeeringu maksumus oli ca 2,3 miljonit eurot.

Tabel 11. SA Põltsamaa Tervis eelarve põhinäitajad, eurodes

Näitaja	2022 täitmine	2023 eeldatav täitmine	2024 eelarve	2025 eelarve	2026 eelarve	2027 eelarve
Põhitegevuse tulud kokku	1 326 319	1 591 583	1 639 330	1 688 510	1 739 165	1 791 340
Põhitegevuse kulud kokku	989 166	1 280 000	1 539 330	1 588 510	1 639 165	1 691 340
Põhitegevustulem	337 153	311 583	100 000	100 000	100 000	100 000
Investeermistegevus kokku (+/-)	-807 387					
Eelarve tulem	-470 234	311 583	100 000	100 000	100 000	100 000
Finantseerimistegevus (-/+)	1 028 691	-65 000	-100 000	-100 000	-100 000	-100 000
Võlakohustused kokku aasta lõpu seisuga	2 008 944	1 943 944	1 843 944	1 743 944	1 643 944	1 543 944
Netovõlakoormus (eurodes)	1 865 781	1 554 198	1 454 198	1 354 198	1 254 198	1 154 198
Netovõlakoormus (%)	140,7%	97,7%	88,7%	80,2%	72,1%	64,4%

SA Põltsamaa Sport

SA Põltsamaa Sport haldab Põltsamaa linna ja Pisisaare küla spordihooneid ning spordajatisi, korraldab Põltsamaa saun-ujula, spordielu ja spordikooli tegevust. SA Põltsamaa Sport olulisemad eelarve näitajad on esitatud tabelis 12.

Tabel 12. SA Põltsamaa Sport olulisemad eelarvenäitajad, eurodes

Näitaja	2022 täitmine	2023 eeldatav täitmine	2024 eelarve	2025 eelarve	2026 eelarve	2027 eelarve
Põhitegevuse tulud kokku	521 555	437 000	443 555	450 208	456 961	463 816
Põhitegevuse kulud kokku	532 987	437 000	443 555	450 208	456 961	463 816
Põhitegevustulem	-11 432	0	0	0	0	0
Investeermistegevus kokku (+/-)	704					
Eelarve tulem	-10 728	0	0	0	0	0
Netovõlakoormus (%)	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Põltsamaa Vallavara OÜ

Põltsamaa Vallavara OÜ põhitegevuseks on valla turismiobjektide (Põltsamaa loss, Kuningamäe ja Kamari puhkealad) ja taristuobjektide (tänavavalgustus, linna keskväljak) arendus ja muuseumi haldamine. Alates 01.01.2020 korraldati ümber Põltsamaa Muuseumi tegevus liites Põltsamaa Muuseum Põltsamaa Vallavara OÜ-ga. 2020. aastal lõpetati SA Põltsamaa lossi ja parkide arendustegevus. Sihtasutuse varad ja lepingud anti üle Põltsamaa Vallavara OÜ-le.

Põltsamaa Vallavara OÜ kaudu teostatakse valla suurimaid investeringuprojekte, milledeks on saadud kas toetust, sihtfinantseeringut või on vallalt võetud laenu. Põltsamaa Vallavara OÜ olulisemad eelarve näitajad on esitatud tabelis 13.

Tabel 13. Põltsamaa Vallavara OÜ olulisemad eelarve näitajad, eurodes

Näitaja	2022 täitmine	2023 eeldatav täitmine	2024 eelarve	2025 eelarve	2026 eelarve	2027 eelarve
Põhitegevuse tulud kokku	589 511	550 000	505 710	510 710	515 710	520 710
sh saadud tulud kohalikult omavalitsuselt	187 700	235 863	235 863	235 863	235 863	235 863
Põhitegevuse kulud kokku	644 939	270 000	275 000	280 000	285 000	290 000
Põhitegevustulem	-55 428	280 000	230 710	230 710	230 710	230 710
Investeeringustegevus kokku (+/-)	-1 335 559					
Eelarve tulem	-1 390 987	280 000	230 710	230 710	230 710	230 710
Finantseerimistegevus (-/+)	2 544 199	-230 710	-230 710	-230 710	-230 710	-230 710
Netovõlakoormus (eurodes)	4 279 652	3 999 652	3 768 942	3 538 232	3 307 522	3 076 812
Netovõlakoormus (%)	726,0%	727,2%	745,3%	692,8%	641,4%	590,9%

Sõltuvate üksuste eelarve näitajad kokku on esitatud tabelis 14.

Tabel 14. Põltsamaa valla sõltuvate üksuste olulisemad eelarvenäitajad kokku, eurodes

Näitaja	2022 täitmine	2023 eeldatav täitmine	2024 eelarve	2025 eelarve	2026 eelarve	2027 eelarve
Põhitegevuse tulud kokku	2 437 385	2 578 583	2 588 595	2 649 429	2 711 837	2 775 866
sh saadud tulud kohalikult omavalitsuselt	566 062	585 863	585 863	585 863	585 863	585 863
Põhitegevuse kulud kokku	2 167 092	1 987 000	2 257 885	2 318 718	2 381 126	2 445 156
Põhitegevustulem	270 293	591 583	330 710	330 710	330 710	330 710
Investeeringustegevus kokku (+/-)	-2 142 242	0	0	0	0	0
Eelarve tulem	-1 871 949	591 583	330 710	330 710	330 710	330 710
Finantseerimistegevus (-/+)	3 572 891	-295 710	-330 710	-330 710	-330 710	-330 710
Võlakohustused kokku aasta lõpu seisuga	6 623 143	6 327 433	5 996 723	5 666 013	5 335 303	5 004 593
sh muud võlakohustused, mis kajastuvad ka KOV bilansis	4 827 188	4 593 561	4 327 851	4 062 141	3 796 431	3 530 721
Netovõlakoormus (eurodes)	6 144 630	5 553 047	5 222 337	4 891 627	4 560 917	4 230 207
Netovõlakoormus (%)	252,1%	215,4%	201,7%	184,6%	168,2%	152,4%

10. Finantsdistsipliini tagamine

Finantsdistsipliini tagamiseks sätestab kohaliku omavalitsuse üksuse finantsjuhtimise seadus finantsdistsipliini tagamise meetmed, milleks on kinnipidamine kohaliku omavalitsuse põhitegevuse tulemi lubatavast väärtusest ja kinnipidamine netovõlakoormuse ülemmäärast (tabel 15).

Põhitegevuse tulem on põhitegevuse tulude ja põhitegevuse kulude vahe, mille väärtus aruandeaasta lõpu seisuga peab olema null või positiivne. Põhitegevuse tulude ja kulude tasakaalu nõudest kinnipidamise nõue on täidetud. Põhitegevuse tulem on positiivne. Tulemi prognoosil 2023.–2026. aastaks on järgitud eelarve planeerimisel konservatiivset joont. Positiivne põhitegevuse tulem on saavutatav vaid kulude kokkuhoiuga. Põhitegevuse kulusid vähendavate meetmetena on vallas toimunud valla hallatavate asutuste reorganiseerimine ja struktuuride optimeerimine. Samuti on vähendatud avalike teenuste osutamisel kasutatavate hoonete pinda (nt muusikakool on üle viidud hariduslinnakus asuvasse kooli hoonesse, valla kaks teenuskeskust on võõrandatud jm) ning parendatud on energiatõhusust (tänavavalgustuse ja õppehoonete renoveerimine). Põhitegevuse tulem peaks katma võetud laenukohustuste tasumise ja lisaks võiks jääda vahendeid investeringute teostamiseks. Kohaliku omavalitsuse üksuste finantsautonoomiat piirab keskvalitsuse poliitika. Eelkõige on probleemiks, et omavalitsused saavad mõjutada vaid väikest osa oma tuludest, nende võimalused ise tulu teenida on piiratud ning vahendid jagunevad omavalitsuste vahel ebaühtlaselt.

Netovõlakoormus on võlakohustiste ja likviidsete varade suunamata jäägi vahe.

Kuni 2024. aasta lõpuni kehtiva nõude kohaselt võib netovõlakoormus aruandeaasta lõpul ulatuda lõppenud aruandeaasta põhitegevuse tulude ja põhitegevuse kulude 10-kordse vaheni, kuid ei tohi ületada sama aruandeaasta põhitegevuse tulude kogusummat. Kui põhitegevuse tulude ja põhitegevuse kulude 10-kordne vahe on väiksem kui 80% vastava aruandeaasta põhitegevuse tuludest, võib netovõlakoormus ulatuda kuni 80% vastava aruandeaasta põhitegevuse tuludest.

2025. aastal kehtivad näitajad: põhitegevuse tulude ja põhitegevuse kulude üheksakordne vahe, ülempiir 75% põhitegevuse tuludest.

2026. aastal kehtivad näitajad: põhitegevuse tulude ja põhitegevuse kulude kaheksakordne vahe, ülempiir 70% põhitegevuse tuludest.

2027. aastal kehtivad näitajad: põhitegevuse tulude ja põhitegevuse kulude seitsmekordne vahe, ülempiir 65% põhitegevuse tuludest.

2023. aasta eelarve eeldatava täitmise kohaselt jääb valla netovõlakoormuseks 56% ehk 10,3 miljonit eurot.

Võetud laenu kaasabil on aastatel 2018 – 2023 tehtud erinevaid olulisi investeringuid, nendest suurimad on:

- uue lasteaia ehitus maksumusega 5,3 miljonit eurot;
- teede ja tänavate parendus ning ehitus üle 5,5 miljoni euro;
- Põltsamaa tervisekeskuse ehitus 2,4 miljonit eurot;
- Põltsamaa lossikompleksi arendus 4,6 miljonit eurot;
- õppehoonete renoveerimine (sh Puurmani lasteaed, Lille tn hooned) ca 2 miljonit eurot;
- tänavavalgustuse renoveerimine ca 2,3 miljonit eurot;
- ühisveevärgi- ja kanalisatsiooni arendamine ca 3 miljonit eurot;
- uue hooldekodu rajamine 2,75 miljonit eurot;
- Kamari veelauakeskuse arendamine üle 2 miljoni euro.

2018 – 2022. aastate investeringute maht on olnud 27,4 miljonit eurot, millest vallapoolne omaosalus on 11,3 miljonit eurot.

Tabel 15. Valla finantsdistsipliini tagamist esitavad näitajad, eurodes

Näitaja	2022 täitmine	2023 eeldatav täitmine	2024 eelarve	2025 eelarve	2026 eelarve	2027 eelarve
Põhitegevuse tulud kokku	16 823 669	18 166 700	18 980 566	19 749 126	20 555 103	21 400 013
Põhitegevuse kulud kokku	15 110 537	17 744 006	18 446 698	19 180 493	19 946 841	20 717 401
Põhitegevuse tulem	1 713 132	422 694	533 869	568 634	608 263	682 612
Investeeringustegevus kokku	-5 855 235	-1 383 346	-1 913 888	-1 964 090	-1 228 090	-795 690
Eelarve tulem	-4 142 103	-960 652	-1 380 019	-1 395 456	-619 827	-113 078
Finantseerimistegevus	2 516 230	61 720	1 288 900	1 400 000	490 000	40 000
Kohustiste võtmine (+)	3 121 754	772 820	2 000 000	2 140 000	1 390 000	990 000
Kohustiste tasumine (-)	-605 524	-711 100	-711 100	-740 000	-900 000	-950 000
Likviidsete varade muutus (+ suurenemine, - vähenemine)	-1 275 925	-263 171	-91 119	4 544	-129 827	-73 078
Nõuete ja kohustiste saldode muutus kokku (+/-)	349 949	635 761	0	0	0	0
Likviidsete varade suunamata jääk aasta lõpuks	574 042	310 871	219 752	224 296	94 468	21 391
Võlakohustised kokku aasta lõpu seisuga	10 759 499	10 883 721	12 106 876	13 456 417	13 904 941	13 910 377
Netovõlakoormus (eurodes)	10 185 457	10 572 850	11 887 124	13 232 121	13 810 473	13 888 986
Netovõlakoormus (%)	60,5%	58,2%	62,6%	67,0%	67,2%	64,9%
Netovõlakoormuse ülemmäär (eurodes)	16 823 669	14 533 360	15 184 453	14 811 845	14 388 572	13 910 008
Netovõlakoormuse individuaalne ülemmäär (%)	100,0%	80,0%	80,0%	75,0%	70,0%	65,0%
Vaba netovõlakoormus (eurodes)	6 638 212	3 960 510	3 297 329	1 579 723	578 100	21 022

11. Tundlikkuse analüüs

Põltsamaa valla eelarvestrateegia on koostatud konservatiivsuse printsiibist lähtuvalt. Teatud tõenäosusega võivad aga ilmnedä sündmused, mis parandavad või halvendavad kohaliku omavalitsuse finantspositsiooni algse tegevuskavaga võrreldes. Isegi mõneprotsendiline muutus tuludes või kuludes mõjutab oluliselt eelarve võimalusi.

Kõige olulisem ja samas kõige raskemini prognoositav tululiik on iga omavalitsuse jaoks üksikisiku tulumaks. Tulumaks moodustab põhitegevuse tuludest ca 50 protsenti. Ühe tululiigi nii suur osatähtsus tähendab ka suuremat riski laekumisele. Valla tulude jaoks on risk ka see, kui riik muudab tulude laekumist reguleerivaid seadusi. Füüsilise isiku tulumaksu laekumise riski maandab osaliselt riigi eelarvest tasandusfondi eraldise muutus.

Eelarve on tundlik väliskeskkonnast tulenevatele muutustele: tulude võimalik vähenemine majanduslangusest või vananevast rahvastikust, samuti suur määramatus energiahindades ja Venemaa ettearvamatus sõjas Lääne väärtuste vastu. Siit võib põhitegevuse kulude ja investeeringute planeerimisel tekkida vajadus vähemolulisi tegevusi edasi lükata. Suure laenukoormuse tõttu omab mõju ka intressimäärade tõus.

Põhitegevuse tulude madal kasv aastas ei võimalda kõiki vajaminevaid tegevusi teha. Püsib vajadus jätkata kulude struktuuri ülevaatamist. Tulude laekumise plaan eeldab stabiilset keskkonda, kohaliku

omavalitsuse kohustuste ja võimaluste ülevaatamist ning vajadusel kolmanda sektori ning ettevõtjate kaasamist protsessidesse, mis ei ole otsene valla kohustus seaduse järgi. Oluline on üle vaadata olemasolev kinnisvara, muuta ruumikasutus efektiivsemaks ja suurendada riskasutust, muuta hooneid energiatõhusamaks ning vabaneda mittevajalikust varast.

Samas on tulude suurendamiseks valla poolt algatatud mitmeid elamualade arendusi ning nende realiseerimisega on võimalik teenida täiendavat omatulu ning sealjuures tagada piirkonnas elanike arvu püsimine.

Et vajadusi rahuldada võib surve alla sattuda netovõlakoormus. See tähendab, et lubatud näitajate (vt. tabel 15 - netovõlakoormus) piirides püsimiseks oleks põhitegevuse kulude või investeeringute kärpimine mõõdapääsmatu.

12. Kokkuvõte

Käesolevas eelarvestrateegias on antud ülevaade Põltsamaa valla eelarve tuludest, kuludest, investeerimis- ja finantseerimistegevusest aastatel 2024 – 2027 ning koostatud prognoosid nelja eelseisva aasta kohta. Eelarvestrateegia on struktureeritud vastavalt kohaliku omavalitsuse üksuse finantsjuhtimise seaduses sätestatule.

Põltsamaa vald peab strategiaperioodil kinni omavalitsustele riigi poolt kehtestatud finantsdistsipliini tagamise meetmetest – kohaliku omavalitsuse üksuse ja kohaliku omavalitsuse üksuse arvestusüksuse põhitegevuse tulemi lubatavast väärtusest ja netovõlakoormuse ülemmäärast.

Eelarvestrateegia on koostatud ebakindlates poliitilistes ja majandusoludes, mis valitsevad nii Eestis kui ka laiemalt kogu maailmas. Eelarvestrateegia koostamise ajal ei ole teada kõiki valitsuse poolt kavandatavaid eelarvepoliitilisi muudatusi, mis mõjutavad olulisel määral valla finantsseisu ja sellest tulenevaid otsuseid. Olemasoleva informatsiooni põhjal avaldavad olulist mõju valla finantsvõimekusele käibemaksumäära tõus, muudatused toetus- ja tasandusfondi eraldistes (sh hooldereform), õpetajate töötasu- ja alampalgamäära tõus. Kui lisada ka kõrge inflatsioonitase ja oluliselt kasvanud intressimäärad ning toetusmeetmete omaosaluse suurenemine, siis on valla jaoks väga keeruline tagada laenude teenindamiseks vajalik finantsvõimekus. Järgnevatel aastatel on võimalik teha väheseid valla arenguks vajalikke investeeringuid ja pakkuda teenuseid.

Raske on saavutada põhitegevuse tulemit, mis oleks piisav valla stabiilse arengu ja laenuteenindamise tagamiseks. Riigieelarveliste eraldiste osas on lähtutud 2023. aasta tasemest ning teadaolevatest muudatustest. Samas on teadmatust ja ebakindlust kohaliku omavalitsuse tulubaasi kujunemise põhimõtete osas väga palju. Praegustes oludes tehtud prognoose ümbritseb ulatuslik määramatus. Laenude teenindamiseks vajalik põhitegevuse tulem on võimalik saavutada vaid põhitegevuse kulusid kärpides. Samuti puudub vallal omafinantseerimise võimekus ning investeeringud saab teha vaid toetuste ja laenude kaasabil.

Ehkki Põltsamaa vald on vastuvõtlik väliskeskkonnast tulenevatele mitmesugustele mõjuteguritele, on vald võimeline eelarvestrateegia perioodi jooksul oma planeeritud tegevusi finantseerima ja võetud kohustusi tasuma.